

RECENZJE

Anna Nawrocka, Roland Kiper, *Francja i Francuzi na Śląsku. La France et les Français en Silésie*, przeł. A. Berchet, J. Szęszół, M. Trygar, Opole 2010, 313 ss.

Osiemnastego listopada 2010 roku w Muzeum Śląska Opolskiego odbyła się promocja książki zatytułowanej *Francja i Francuzi na Śląsku* – autorstwa Profesor Uniwersytetu Burgundzkiego Anny Nawrockiej (kierownik Katedry Języków Słowiańskich i wykładowca języka i kultury polskiej na Uniwersytecie Burgundzkim w Dijon) oraz doktoranta Uniwersytetu Wrocławskiego Rolanda Kipera. Autorka znana jest przede wszystkim jako badaczka relacji polsko-francuskich, szczególnie zaś śląsko-burgundzkich¹. Roland Kiper (absolwent Wydziału Nauk Humanistycznych Uniwersytetu Burgundzkiego) jest doktorantem Uniwersytetu Wrocławskiego (pracuje także jako archiwista w biurze UNESCO w Paryżu) i przygotowuje rozprawę na temat: „Polskie i francuskie systemy archiwalne – stan obecny i perspektywy współpracy”.

Omawiana publikacja składa się z dwóch części. W pierwszej z nich (autorstwa Nawrockiej) otrzymujemy prezentację sylwetek Francuzów, którzy odegrali znaczącą rolę w historii Górnego Śląska do czasów I wojny światowej. Druga zaś (napisana przez Kipera) dokumentuje ich obecność w czasie powstań śląskich i plebiscytu. Zakończenie autorstwa Nawrockiej sumuje niejako podjętą w obu częściach problematykę, a jednocześnie podkreśla, iż kontakty Śląska z Francją i Francuzami nie należą tylko do przeszłości, są bowiem nadal żywe i określają aktualną politykę kulturalną polskiej i francuskiej społeczności.

Zbliżenie danych historycznych unaocznia wzajemne relacje i ich znaczenie dla kształtowania się polsko-francuskich relacji (Francuzi na Śląsku, ale też

¹ Profesor Anna Nawrocka jest również autorką książek: *Szlakami więzów polsko-burgundzkich*, Opole 2004; *La Bourgogne et la Pologne à travers les siècles*, Dijon 2002; autorką przedmowy oraz współredaktorką wraz z prof. F. Claudone książki zatytułowanej *Paul Cazin, 1881–1963*, wydanej w Dijon w 1998 r.; autorką przedmowy i redaktorką książki *Kosciuszko et son insurrection. Vérité et légende* również wydanej w Dijon w 1997 r. oraz autorką licznych artykułów.

obecność potomków Piastów, jak choćby Władysława Białego, na terenie Francji, zwłaszcza w regionie Burgundii, w Dijon). Świadectwo wpływów francuskich odnotowuje autorka także w muzyce (w XIV i XV wieku: dominacja polifonii burgundzkiej, która – obok niderlandzkiej – silnie zaznacza swą obecność) oraz architekturze Górnego Śląska (kaplica zamkowa w Raciborzu i jej podobieństwo do Sainte-Chapelle czy romański portal wmurowany w ścianę kościoła św. Marii Magdaleny we Wrocławiu). Historycznie dokumentowana narracja odsyła do epoki królów elekcyjnych (Henryk Walezy i jego błazen: Jan Krasskowski) oraz do postaci Marii Ludwiki Gonzagi, księżniczki burgundzkiej, Władysława IV Wazy, a także Stanisława Leszczyńskiego – którzy odegrali znaczącą rolę w kontaktach francusko-śląskich. Podkreśla, iż pod koniec XVIII wieku oraz na początku XIX Śląsk był nie tylko przystanią dla Francuzów, lecz także drogą Napoleona I na wschód. Katalog postaci zwraca także uwagę na lata 1806–1807, czyli „epokę Napoleona”. Pokazuje działania brata Napoleona, Hieronima Bonapartego, oraz generałów, którzy mu towarzyszyli². Opisuje także plany taktyczne Napoleona I dotyczące Śląska, jak również odwrót Wielkiej Armii Napoleońskiej i jego konsekwencje.

Co istotne, Nawrocka jako pierwsza pisze o interesującej biografii Napoleona I, która znajduje się w filii Biblioteki Publicznej w Opolu na zamku w Rogowie Opolskim. Zwraca uwagę na Polaków, którzy byli związani z Burgundią³. Nie zapomina również o Łambinowicach, gdzie znajduje się cmentarz jeńców francuskich. Autorka podkreśla, że na Śląsku najbardziej widoczny wpływ stylu francuskiego na architekturę można zauważyć w XIX wieku. Przy tej okazji wymienia pałace w Pszczynie i Świerkłańcu. Pisze o Żaganiu i widocznych tam wpływach francuskich.

Celem tej części książki było, jak piszą autorzy: „[...] poprzedzenie zasadniczej części opracowania informacjami, które miały uświadomić, że bardzo rzadko wydarzenia i ważne decyzje rodzą się spontanicznie”⁴. Wykazano, że udział Francuzów w Międzynarodowej Komisji Sojuszniczej nie był pierwszym istotnym i niezależnym od przeszłości pobytom przedstawicieli Francji na terenie Śląska, co umożliwiło głębsze zrozumienie kolejnej części książki.

W drugiej części publikacji Kiper prezentuje Górny Śląsk w okresie powstań i plebiscytu. Wprowadza czytelnika do tematu, szkicując ogólną sytuację w Polsce, następnie skupia się na Górnym Śląsku. Wyjaśnia, dlaczego właśnie ten region był istotny nie tylko dla Polaków, wskazuje, że podejmując decyzje dotyczące tego terenu, brano pod uwagę interesy polityczne i ekonomiczne. Ukazu-

² „Dominique Joseph Rene Vandamme, Gabriel Marie Joseph d’Hedouville i Charles Lefebvre-Desnouettes”. A. Nawrocka, R. Kiper, *Francja i Francuzi na Śląsku*, Opole 2010, s. 49.

³ Wymienia generała Józefa Hauke-Bossak, Antoniego Klobukowskiego czy Teofila Kwiatkowskiego.

⁴ A. Nawrocka, R. Kiper, op. cit., s. 74.

je motywację oraz proces powstawania Międzysojuszniczej Komisji Rządzącej i Plebiscytowej na Górnym Śląsku. Wymienia źródła, dzięki którym można poznać historię tego okresu w dziejach Górnego Śląska, a także działanie Komisji. Zwraca uwagę na stan literatury dotyczącej omawianego tematu oraz formułuje cele: „zdecydowaliśmy zaprezentować na wstępie rolę Francuzów w Komisji, jej członków oraz osobistości. Następnie przedstawimy wspólne relacje pomiędzy Brytyjczykami i Włochami, a także pomiędzy Niemcami i Polakami. Na zakończenie poruszymy ogólnie temat relacji francusko-polskich w okresie powstań narodowych”⁵. Kiper pisze o misji Międzysojuszniczej Komisji, skrótowo opisuje jej prace i charakter działania (skomplikowane relacje między stronami; stosunki francusko-angielskie; pozycja Włochów; relacje z miejscową ludnością; kwestie powstań śląskich).

W podsumowaniu Nawrocka podkreśla, że zakończenie prac Komisji na Górnym Śląsku nie zamyka drogi do współpracy Francji i Francuzów ze Śląskiem: przywołuje postać Charlesa de Gaulle’a, ale też Jana Cybisa, którego wpływy widać zarówno na Górnym Śląsku, jak i we Francji. Zwraca uwagę na znaczenie istniejącego w Opolu od 1958 roku Towarzystwa Przyjaźni Polsko-Francuskiej, dobre relacje między regionem Burgundii i Śląskiem Opolskim, a także walor wzajemnej współpracy między Burgundią, Krajem Środkowoczeskim, Nadrenią-Palatynatem i województwem opolskim⁶. Przypomina także o podpisaniu umowy o współpracy między Uniwersytetem Opolskim i Uniwersytetem Burgundzkim, co owocuje możliwością pobytu słuchaczy filologii romańskiej, w ramach programu Erasmus, na Wydziale Języków i Komunikacji Uniwersytetu Burgundzkiego. Fakty te oznaczają ciągłość kontaktów polsko-francuskich.

W książce znajdziemy materiały zbierane przez jej autorów podczas ich pobytów w Polsce, ale też z badań prowadzonych na terenie Francji⁷. Bogata dokumentacja (materiały źródłowe, fotografie, niepublikowane dotąd tajne telegramy, listy, notatki wojskowe) zdecydowanie wzbogaciły treści zawarte w omawianej książce.

Cele postawione przez autorów są rzetelnie argumentowane oraz – co najważniejsze – otwierają także nowe pola poszukiwań, zwracając uwagę na nieopracowane albo niewystarczająco opracowane formy obecności Francji i Francuzów na Górnym Śląsku (stąd propozycje nowych tematów i poszukiwań

⁵ Ibidem, s. 136.

⁶ Możliwość przystąpienia do Konkursu Burgundzkiego skierowana do uczniów trzeciej klasy gimnazjum lub pierwszej klasy liceum, wymianę doświadczeń między Wydziałem Technicznym Uniwersytetu Burgundzkiego a Politechniką Opolską, współpraca w różnych dziedzinach przemysłu, bezpośrednie kontakty między przedsiębiorstwami, możliwość organizowania staży, turystyka.

⁷ Między innymi z Archives de la Défense a Vincennes, Państwowego Archiwum w Opolu, Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej w Opolu, Muzeum Czynu Powstańczego (oddział Muzeum Śląska Opolskiego na Górze św. Anny), Centralnego Muzeum Jeńców Wojennych w Łambinowicach-Opolu.

badawczych). Warto zauważyć, że Nawrocka właśnie dzięki dotarciu do rękopisu anonimowej biografii Napoleona wzbogaciła istotnie nie tylko książkę, lecz przede wszystkim wiedzę na temat relacji polsko-francuskich. Te niezwykle interesujące dane są nieocenionym źródłem informacji, poszerzają zakres widzenia samego przedmiotu badań. Druga część, Kipera, uświadamia z kolei czytelnikom drogę docierania autora do dokumentów, znaczenie, jakie mają, i satysfakcję badacza z rezultatów dotarcia do materiałów źródłowych.

Komunikatywny język autorów jest wielką zaletą omawianej publikacji. Z powodzeniem mogą spotkać się tutaj i historyk – profesjonalista, i czytelnik, którego dzieje polsko-francuskie zajmują, a nawet uczeń pragnący poszerzyć swoją wiedzę na przedstawiane tematy. Z jednej strony mamy książkę naukową (dokumentacja i komentarz), z drugiej zaś książkę w pewnym stopniu popularyzującą wiedzę o współpracy między Burgundią a Górnym Śląskiem. Warto także w tym miejscu podkreślić, że jest to wydanie dwujęzyczne, co dodatkowo otwiera możliwości międzykulturowych relacji.

Magdalena Kirszniak